

J. W. GOETHE STUDIJA IZ SPINOZE¹

preveli s njemačkog jezika
GORAN BAKSA
HRVOJE BAKSA
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu
goranbaksa@hotmail.com
sonny0310@hotmail.com

Pojam o opstojnosti i savršenosti upravo je jedan te isti; ako taj pojam slijedimo dokle god je moguće, onda kažemo da mislimo ono beskonačno.

Ali ono beskonačno ili savršena egzistencija ne može biti mišljena od nas.

Mi možemo misliti samo stvari koje su ili ograničene ili koje sebi ograničuje naša duša. Imamo dakle pojam o onome beskonačnom utoliko što si možemo zamisliti da ima savršene egzistencije, koja je izvan shvaćajuće snage jednog ograničenog duha.

Ne može se reći da ono beskonačno ima dijelove.

Sve ograničene egzistencije su u beskonačnom, no nisu dijelovi onog beskonačnog, one štoviše imaju udjela u beskonačnom.

Ne možemo zamišljati da bi nešto ograničeno egzistiralo kroz sebe sama, a ipak sve zbilja egzistira kroz sebe sama, nevezano ako su stanja tako ulančana da se jedno mora razvijati iz drugoga pa se stoga doima da se jedna stvar proizvodi drugom, no to nije tako, nego jedno živo biće daje drugome povoda da bude i prinuđuje ga da egzistira u određenom stanju.

Svaka egzistirajuća stvar stoga ima svoju opstojnost u sebi i na taj način također podudaranje po kojemu egzistira.

Mjerenje neke stvari jedna je gruba radnja koja na živa tijela ne može biti primijenjena drugačije nego krajnje nesavršeno.

Neka živa egzistirajuća stvar ne može biti mjerena nečime što je izvan nje, nego ako se to štoviše trebalo dogoditi, moralo se za to donijeti samo mjerilo; a ono je pak krajnje duhovno i ne može se pronaći osjetilima; već se kod kruga mjera promjera ne da primijeniti na periferiju. Tako se čovjeka htjelo mehanički mjeriti, slikari su uzeli glavu kao najizuzetniji dio za jedinstvo mjere, no isto se ipak ne da bez veoma malih i neizrecivih prekida primijeniti na ostale udove.

U svakom živom biću ono što nazivamo dijelovima tako su neraskidivi od cjeline, da se oni mogu pojmiti samo u njoj i s njome i niti se dijelovi mogu primijeniti za mjeru cjeline niti cjelina za mjeru dijelova, pa tako, kao što smo gore rekli, neko ograničeno živo biće sudjeluje u beskonačnom, ili štoviše ono

1 „Studie nach Spinoza“ – zapis nepoznatog datuma, vjerojatno diktiran. Prvi put objavljen u G. Jb. 12, 1891. Prijevod prema izdanju: J. W. Goethe, *Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden*, Bd. 13, *Naturwissenschaftliche Schriften I*, str. 7–10. – Nap. prev.

ima nešto beskonačno u sebi, ako ne bismo radije rekli da pojam egzistencije i savršenosti najograničenijeg bića ne možemo u potpunosti shvatiti te ga moramo stoga, kao i golemu cjelinu u kojoj su obuhvaćene sve egzistencije, proglasiti beskonačnim.

Velika je množina stvari koje mi opažamo, a njihovi odnosi, koje naša duša može dohvatiti, krajnje su raznovrsni. Duše koje imaju nutarnju snagu širenja, počinju uređivati kako bi si olakšale spoznaju, počinju popunjavati i povezivati kako bi dospjele do užitka.

Moramo dakle svu egzistenciju i savršenost u našoj duši na taj način ograničiti da su oni primjereni našoj prirodi i načinu mišljenja i osjećanja; tada tek kažemo da neku stvar poimamo ili ju uživamo.

Ako duša opaža neki odnos takoreći u zametku, čiju harmoniju, kada bi bila posve razvijena, ne bi mogla odjednom posve sagledati ili osjećati, onda taj dojam nazivamo uzvišenim i to je ono najdivnije što ljudskoj duši može pripasti.

Ako uočimo neki odnos za koji je mjera naše duše upravo dovoljna da bi ga se sagledalo i shvatilo u njegovom cijelom razvitku, onda taj dojam nazivamo velikim.

Gore smo kazali da sve žive egzistirajuće stvari imaju u sebi svoj odnos, stoga dojam, koji one kako pojedinačno tako i u povezanosti s drugima vrše na nas, ako on proizlazi iz njihove savršene opstojnosti, nazivamo istinitim, a ako je ta opstojnost dijelom ograničena na takav način da ju mi možemo lako shvatiti i stoji u takvom odnosu prema našoj prirodi da ju s radošću možemo dohvaćati, onda predmet nazivamo lijepim.

Jednako se događa kada su ljudi cjelinu, koliko god ona bila bogata ili bijedna, oblikovali od sveze stvari prema svojim sposobnostima i utoliko zatvorili krug. Oni će to što najradije misle, u čemu mogu pronaći užitak, smatrati onim najpoznatijim i najsigurnijim, čak će se uvelike primijetiti da takvi ljudi druge, koji se ne umiruju tako lako i nastoje istražiti i spoznati više odnosa božanskih i ljudskih stvari, gledaju sa zadovoljnom sućuti i u svakoj prilici tvrdoglavo daju primijetiti da su u onom istinitom našli sigurnost koja je izdignuta iznad svakog dokaza i razuma. Oni ne mogu dovoljno veličati svoj unutrašnji, zavisti vrijedan mir i radost i to blaženstvo nagoviještati svakome kao posljednji cilj. No kako nisu u stanju jasno otkriti na kojem putu oni stižu do tog uvjerenja niti što bi bio njegov razlog, nego samo govore o izvjesnosti kao izvjesnosti, tako i onome koji žudi za znanjem ostaje malo utjehe kod njih, jer uvijek mora slušati da bi čud morala postajati sve jednostavnija i jednostavnija, usmjeravati se tek na jednu točku, osloboditi se svih raznolikih zbudjujućih odnosa, pa da bi se tek tada moglo utoliko sigurnije naći svoju sreću u jednom stanju koje je slobodovoljni poklon i jedan poseban dar od Boga.

Mi sad doduše ne bismo prema našem načinu mišljenja to ograničenje nazivali darom, jer se nedostatak ne može smatrati darom, ali bismo zacijelo smatrali milošću prirode da je ona, budući da je čovjek u stanju dospjeti uglavnom samo do nesavršenih pojmova, njega ipak opskrabila jednim takvim zadovoljstvom u njegovoj tijesnosti.



„Čovjeku treba tek koja gruda zemlje da na njoj uživa, a još manje da pod njom počiva.“

J. W. GOETHE